

Βυζαντινά Σύμμεικτα

Τομ. 5, 1983

**Άνεκδοτη μονωδία στον "οίκεϊον" τοῦ
αὐτοκράτορα Γεώργιο Καντακουζηνὸ (15ος αἰ.)**

ΧΡΥΣΟΧΟΪΔΗΣ Κρίτων
[10.12681/byzsym.692](https://doi.org/10.12681/byzsym.692)

Copyright © 1983

To cite this article:

ΧΡΥΣΟΧΟΪΔΗΣ (1983). Άνεκδοτη μονωδία στον "οίκεϊον" τοῦ αὐτοκράτορα Γεώργιο Καντακουζηνὸ (15ος αἰ.). Βυζαντινά Σύμμεικτα, 5, 361-372.

ΑΝΕΚΔΟΤΗ ΜΟΝΩΔΙΑ
ΣΤΟΝ «ΟΙΚΕΙΟΝ» ΤΟΥ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΑ
ΓΕΩΡΓΙΟ ΚΑΝΤΑΚΟΥΖΗΝΟΥ (15ος αἰ.)*

Α΄

Ἡ θεμελιακὴ μονογραφία τοῦ D. Nicol γιὰ τοὺς Καντακουζηνούς ἔθεσε τὶς βάσεις καὶ προήγαγε τὴν ἔρευνα γιὰ τὰ προσωπογραφικὰ τῆς βυζαντινῆς αὐτῆς οἰκογένειας, δίνοντας συγχρόνως τὴ δυνατότητα γιὰ προσθῆκες καὶ διορθώσεις στὸ βασικὸ κορμὸ τῆς¹.

Ἐνα νέο κείμενο, ποὺ ἐπιγράφεται *Μονωδία εἰς τὸν ἐνδοξότατον καὶ εὐγενέστατον οἰκεῖον τῷ κραταιῷ καὶ ἁγίῳ ἡμῶν ἀθρόντῃ καὶ βασιλεῖ κῆρ Γεώργιον τὸν Καντακουζηνόν*, μὲ τὶς νέες πληροφορίες ποὺ παρέχει, βοηθᾷ τόσο στὸν ἐντοπισμὸ ἐνὸς ἀκόμη προσώπου μὲ τὴν ἐπωνυμία Καντακουζηνός στὸν 15ο αἰ., ὅσο καὶ στὴν ἀδρομερῆ σκιαγράφηση τοῦ βίου καὶ τῆς δραστηριότητάς του. Ἡ μονωδία αὐτή, ποὺ γράφτηκε μὲ ἀφορμὴ τὸ θάνατο τοῦ βυζαντινοῦ αὐτοῦ ἀξιωματοῦχοῦ, δὲν συμπεριλήφθηκε στὴν ἔκδοση τῶν *Παλαιολογείων καὶ Ηελοποννησιακῶν* καὶ παρέμεινε ὡς τώρα ἀνέκδοτη².

Ὁ τόπος γεννήσεως τοῦ Γεωργίου Καντακουζηνοῦ δὲν προσδιορίζεται, ἐπισημαίνεται ὅμως ἡ εὐγενὴς καταγωγή του καὶ ἡ βασιλικὴ προέλευση τῆς οἰκογένειάς του. Χαρακτηριστικὸ εἶναι ὅτι ὁ θρηνωδὸς δὲν ἔχει προσωπικὴ γνώση τοῦ πράγματος, ἀλλὰ ἀρῶνται τὴν πληροφορία ἀπὸ πρόσωπο προσκείμενο στὴν οἰκογένεια τοῦ νεκροῦ (στίχ. 30 - 32). Τὸ γεγονὸς αὐτὸ ὀδηγεῖ στὴ σκέψη ὅτι ὁ δεσμὸς του μὲ τὸν βασιλικὸ οἶκο τῶν Καντακουζηνῶν πρέπει νὰ εἶναι μᾶλλον χαλαρὸς. Ἄλλωστε μιὰ τέτοιου εἴδους ἄμεση συγγένεια θὰ πρέπει νὰ ἦταν εὐρύτερα γνωστή.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν παιδεία του, αὐτὴ δὲν πρέπει νὰ προχώρησε πέρα ἀπὸ τὴν

* Τὸν συνάδελφο Σταῦρο Κουρούση εὐχαριστῶ θερμὰ γιὰ τὴ βοήθειά του στὴν ἀποκατάσταση τοῦ κειμένου ὅπως καὶ γιὰ τὶς χρήσιμες παρατηρήσεις του. Φυσικά, ὅποιοδήποτε σφάλμα βαρύνει τὸν γράφοντα.

1. *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca. 1100 - 1460. A Genealogical and Prosopographical Study*. (Dumbarton Oaks Studies 11), Washington 1968· βλ. καὶ τὶς προσθῆκες τοῦ ἴδιου, *The Byzantine Family of Kantakouzenos. Some Addenda et Corrigenda*, DOP 27 (1973), σελ. 309 - 315.

2. Γ. Χαρτάκης, *Σπυρίδωνος II. Αάμπρου τὰ μετὰ θάνατον εἰρεθόντα*, ΝΕ 11 (1917 - 20), σελ. 219, ἄρ. III'.

παρακολούθηση τών ἐγκύκλιων μαθημάτων. Ἔτσι ὁ συγγραφέας τῆς μονωδίας σπεύδει νὰ καλύψει καὶ νὰ δικαιολογήσει τὴν ἔλλειψη αὐτῆ με τὴν ἀναφορά του στὴν πρόοδο τοῦ Γεωργίου Καντακουζηνοῦ στὸ χριστιανικὸ βίο καὶ τὴν προκοπὴ περὶ τὰ μέγιστα . . . καὶ μόνιμα (στίχ. 35 - 39).

Σὲ νεαρὴ ἡλικία εἰσέρχεται στὴν ὑπηρεσία τοῦ Μανουὴλ Β΄ Παλαιολόγου (στίχ. 41 - 43) καὶ ἀργότερα ἀναδεικνύεται μέλος τῆς συγκλήτου (στίχ. 75 - 76)¹. Ἐνὸσο ζεῖ ἀκόμη ὁ αὐτοκράτορας Μανουὴλ Β΄ καὶ γιὰ σύντομο χρονικὸ διάστημα, καταλαμβάνει κάποιον διοικητικὸ ἀξίωμα στὴ Λήμνο. Ὁ χρόνος παραμονῆς του ἐκεῖ μπορεῖ νὰ προσδιοριστῆ με σχετικὴ ἀκρίβεια, γιὰτὶ δηλώνεται σαφῶς ὅτι ἐξάσκησε τὸ λειτούργημά του πρὶν ἀπὸ τὸ διορισμὸ τοῦ Δημητρίου Παλαιολόγου ὡς δεσπότη τῆς Λήμνου (στίχ. 83 - 85). Ἐφόσον εἶναι γνωστὸ ὅτι αὐτὸ συνέβη γύρω στὸ 1425², ἡ παρουσία του στὸ νησί πρέπει νὰ τοποθετηθεῖ μεταξὺ τοῦ 1423 καὶ 1424, πάντως ὅμως ὄχι πρὶν ἀπὸ τὸ 1420. Ἡ διατύπωση τοῦ κειμένου τὴν *Λήμνον ἐγκεχειριστο εἰς ἡγεμονίαν* δὲν ἐπιτρέπει νὰ προσδιοριστοῦν με ἀκρίβεια τὰ διοικητικὰ του καθήκοντα. Εἶναι γνωστὸ ἄλλωστε ὅτι ἡ Κωνσταντινούπολις μόνον σκιδώδη ἐπικυριαρχία διατηροῦσε ἐκεῖ μέσω διοικητικῶν ὑπαλλήλων με εἰκονικὴ ἐξουσία, ἐφόσον ἡ Λήμνος μαζί με τὴν Ἰμβρο, τὴ Θάσο, τὴ Σαμοθράκη καὶ τὴν πόλη Αἶνο εἶχαν παραχωρηθεῖ ἀπὸ τὸν Μανουὴλ Β΄ ὡς φέουδο στὸν γενουατικὸ οἶκο τῶν Gattilusi³. Πάντως στὰ ἀμέσως προηγούμενα ἔτη μνημονεύεται καθολικὴ κεφαλὴ Λήμνου ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος⁴ καὶ ἀπογραφεῖς ὁ Παῦλος Γαζῆς καὶ ὁ ἱερομόναχος Ἰωάσαφ⁵ τὸ 1415 καὶ ὁ ἱερέας (πιθανὸν ὁ ἱερομόναχος) Ἰωάσαφ τὸ 1425⁶.

1. Γιὰ τὸν ὄρο «σὺγκλητος βουλή» τὸν 14ο καὶ 15ο αἰ. βλ. Αἰκατερίνης Α. Χριστοφίλοπούλου, *Ἡ Σύγκλητος εἰς τὸ Βυζαντινὸν Κράτος*, Ἔπετηρίς τοῦ Ἀρχείου τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Δικαίου 2 (1949), σελ. 22 - 25.

2. Δ. Ἀ. Ζακουθηνόυ, *Le Despotat grec de Morée*, τόμ. Β΄, Variorum, Λονδίνο 1975, σελ. 75. Πάντως τὸ παλαιότερο γνωστὸ ἔγγραφο στὸ ὁποῖο ὁ Δημήτριος Παλαιολόγος ὑπογράφει ὡς δεσπότης Λήμνου εἶναι ὄρισμὸς τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 1429 (*Actes de Lavra*, ἔκδ. P. Lemerle, A. Guillou, N. Svoronos, Denise Papachryssanthou, τόμ. 3, ἀρ. 167, σελ. 180 - 183, ὄπου καὶ βιβλιογραφία γιὰ τὸν Δημήτριον Παλαιολόγο).

3. Ἡ ἔκταση καὶ ἡ μορφή τῆς ἐξουσίας τῶν Gattilusi στὰ νησιά τοῦ Βορείου Αἰγαίου δὲν ἔχει ἐρευνηθεῖ ἐπαρκῶς. Γιὰ τὸ θέμα βλ. Ἀπ. Βακαλόπουλου, *Thasos. Son Histoire, son Administration de 1453 à 1912*, Παρίσι 1953, σελ. 15· τοῦ Ἰδίου, *Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ*, τόμ. Α΄, Θεσσαλονίκη 1974³, σελ. 350.

4. Στὸ πρακτικὸ τοῦ ἱερομονάχου Ἰωάσαφ, Ἰανουάριος 1415 (ἔκδ. Ἀρκάδιος Βατοπορινός, Γρηγόριος Παλαμᾶς 3 (1919), σελ. 431. Πρβλ. Dölger, *Regesten*, ἀρ. 3341).

5. Ὁ ἱερομόναχος Ἰωάσαφ εἶναι ὁ συντάκτης τοῦ πρακτικοῦ τοῦ Ἰανουαρίου 1415 (δ.π. σημ. 4). Με τὸν Παῦλο Γαζῆ ὑπογράφουν τὸ πρακτικὸ τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1415 (*Actes de Lavra*, τόμ. 3, ἀρ. 164, σελ. 169· πρβλ. καὶ ἀρ. Append. XVIII, σελ. 219).

6. Ὑπογράφει τὸ ἀπογραφικὸ γράμμα τοῦ Ἰουλίου 1425 (*Actes de Dionysiou*, ἔκδ. Ν. Οἰκονομίδης, Παρίσι 1968, ἀρ. 22, σελ. 128).

Μετά την επιστροφή του στην Κωνσταντινούπολη και τον θάνατο του Μανουήλ Β' (Ιούλιος 1425) ο Γεώργιος Καντακουζηνός συνεχίζει να προσφέρει τις υπηρεσίες του στον νέο αυτοκράτορα 'Ιωάννη Η' Παλαιολόγο. Έτσι όταν ο τελευταίος εξεστράτευσε έναντι των Τούρκων στην Πελοπόννησο τον χειμώνα του 1426 προς 1427 τον συμπεριέλαβε στους επιτελείς του. Μολονότι το κείμενο αναφέρεται άοριστα στα γεγονότα (στίχ. 76 - 82), αυτά δεν είναι δύσκολο να αναγνωριστούν. Ο βυζαντινός στόλος, αρχηγός του οποίου όριστηκε από τον αυτοκράτορα ο Δημήτριος Λεοντάρης, καταναυμάχησε τα πλοία των Τούρκων κοντά στις Έχινάδες νήσους στην είσοδο του Πατραϊκού κόλπου¹.

Μετά την εύτυχη έκβαση της ναυτικής αυτής επιχειρήσεως, που θεωρείται και η τελευταία νίκη του βυζαντινού στόλου², ο Γεώργιος Καντακουζηνός επιστρέφει στην Κωνσταντινούπολη όπου παραμένει για ένα έτος (στίχ. 82 - 83). 'Η συγκεκριμένη άλλ' άναιτιολόγητη αυτή χρονική αναφορά του θρηνωδού μπορεί να εξηγηθεί μόνον αν συνδεθεί με την άμέσως επόμενη, χρονικά, δραστηριότητα του Καντακουζηνού, που είναι η αποστολή του ως πρέσβευς προς τον της Εύρώπης ήγεμόνα (στίχ. 89 - 91). Ποιός όμως είναι ο ήγέτης προς τον οποίο στέλλεται από τον αυτοκράτορα ως πρέσβης δεν είναι δυνατό να προσδιοριστεί με ακρίβεια. 'Ο όρος «ήγεμών της Εύρώπης» πρέπει μάλλον να υπονοεί κάποιον από τους μονάρχες της Δυτικής Εύρώπης, πιθανόν τον γερμανό αυτοκράτορα, παρά τον πάπα ή ένα από τα συμβούλια των 'Ιταλικών πόλεων. 'Η πλησιέστερη, χρονικά, γνωστή βυζαντινή πρεσβεία είναι εκείνη του Benedetti Fulcho και του 'Ιωάννη Δισύπατου προς τον γερμανό αυτοκράτορα Σιγισμουύνδο που πραγματοποιήθηκε πριν από τις 10 'Οκτωβρίου του 1425³. Πιθανόν ως μέλος αυτής της πρεσβείας, ή οποία κοινοποίησε τη θετική διάθεση του 'Ιωάννη Η' προς τον γερμανό αυτοκράτορα για μιὰ μελλοντική ένωση των χριστιανών, να συμπεριλήφθηκε και ο Γεώργιος Καντακουζηνός.

Οι πληροφορίες για τη ζωή και τη δράση του Γεωργίου Καντακουζηνού σταματούν εδώ. Ούτε ο τόπος (πιθανόν η Κωνσταντινούπολη) ούτε και ο χρόνος του θανάτου του προσδιορίζονται στο κείμενο της μονωδίας. Εικάζω ότι

1. Δ. 'Α. Ζακυθηνοῦ, *Le Despotat grec de Morée*, τόμ. Α', Variorum, Λονδίνο 1975, σελ. 200 - 201 και τόμ. Β', σελ. 144 - 145. 'Ο Δημήτριος Λεοντάρης δεν κατονομάζεται, υπονοείται όμως με τη φράση *μετά και έτέρου ενός της αυτής τάξεως* (στίχ. 78 - 79). 'Επίσης, παραδίδεται ο ακριβής αριθμός των πλοίων με τα οποία ο 'Ιωάννης Η' επιχείρησε την εκστρατεία (*τριήρεσι τέσσαρασι*, στίχ. 79 - 80).

2. Δ. 'Α. Ζακυθηνοῦ, *ὁ.π.*, τόμ. Α', σελ. 201.

3. 'Εκδ. της άπαντητικής επιστολής του γερμανού αυτοκράτορα βλ. στοῦ N. J o r g a, *Notes et extraits pour servir à l'histoire des Croisades au XVe siècle*, seconde série, Παρίσι 1899, σελ. 252· επανέκδ. Σ. Αάμπρου, *Παλαιολόγεια και Πελοποννησιακά*, τόμ. 3, 'Αθήνα 1926, σελ. 323. Πρβλ. D ö l g e r, *Regesten*, άρ. 3424 και Δ. 'Α. Ζακυθηνοῦ, *ὁ.π.*, τόμ. Α', σελ. 220.

δὲν πρέπει νὰ ἐπέζησε πολὺν χρόνον μετὰ τὴν ἐπάνοδόν του ἀπὸ τὴν πρεσβείαν στὴ Δύση. Ὁπωσδήποτε ὅμως πέθανε κατὰ τὴ διάρκεια τῆς βασιλείας τοῦ Ἰωάννη Η΄ Παλαιολόγου († 1448), ἐφόσον καὶ ὁ συγγραφέας τῆς μονωδίας ἀναφέρει τὸν αὐτοκράτορα ὡς εὐρισκόμενον ἀκόμη στὴ ζωὴ.

Ἐγκωμιάζοντας τὸν ἀποθανόντα, ὁ ὀρθωδὸς ἐπισημαίνει τὰ πνευματικὰ καὶ ἠθικὰ του χαρίσματα, τὸν δίκαιο χαρακτήρα του, τὴ συζυγικὴ του ἀφοσίωση (ἀπαράτρωτον μὲν τὴν συζύγιαν διατηρήσας, στίχ. 108 - 109), ὑπογραμμίζοντας ἰδιαίτερα τὴ φιλανθρωπία του καὶ τὴ στενὴ του ἐπαφὴ μὲ τὴν ἐκκλησία.

Ὁ Γεώργιος Καντακουζηνὸς ποὺ ἐγκωμιάζεται στὴ μονωδία ποὺ ἐκδίδεται πιὸ κάτω, δὲν πρέπει νὰ συγχέεται μὲ τὸν Γεώργιο Παλαιολόγο Καντακουζηνό, γιὸ τοῦ Θεόδωρου τοῦ Μανουὴλ Β΄ Θεοδώρου Παλαιολόγου Καντακουζηνοῦ καὶ μαθητῆ τοῦ Ἰωάννη Χορτασμένου, ὁ ὁποῖος, ὅπως εἶναι γνωστὸ, πέθανε μετὰξὺ τοῦ 1456 καὶ 1459¹. Ἡ δυσκολία νὰ τοποθετηθεῖ σὲ κάποιο κλάδο τῆς οἰκογένειας τῶν Καντακουζηνῶν θὰ μπορούσε νὰ ὀδηγήσει στὴν ἐλκυστικὴ μὲν ἀλλ' ἀναπόδεικτὴ ὑπόθεσιν ὅτι πρόκειται γιὰ κάποιο γιὸ τοῦ Θεόδωρου Καντακουζηνοῦ, φίλου τοῦ αὐτοκράτορα Μανουὴλ Β΄ καὶ παραλήπτη ἐπιστολῆς τοῦ Δημητρίου Κυδωνῆ². Στὴν περίπτωσιν αὐτὴ θὰ εἶχαμε δύο ὁμώνυμους Θεοδώρους νὰ ἔχουν ὁμώνυμους γιούς Γεωργίους καὶ μάλιστα σχεδὸν συνομήλικους. Ἄλλωστε καὶ ὁ μονωδοῦμενος Γεώργιος Καντακουζηνὸς γιὰ νὰ ἀσκεῖ διοικητικὸ λειτουργημὰ στὴ Λῆμνο πρὶν ἀπὸ τὸ 1425 πρέπει νὰ ἔχει γεννηθεῖ τὸ ἀργότερον μὲσα στὴν τελευταία δεκαετία τοῦ 14ου αἰ.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸ συγγραφέα τῆς μονωδίας³, οἱ συχνὲς ἀναφορὲς του σὲ κείμενα τῶν Γραφῶν, ἀλλὰ καὶ σὲ κείμενα καὶ πρόσωπα τῆς μυθικῆς καὶ κλασικῆς ἀρχαιότητος ὀδηγοῦν στὸ συμπέρασμα ὅτι εἶναι κάτοχος ἀνώτερης ἐκκλησιαστικῆς καὶ «θύραθεν» παιδείας. Στὴ δομὴ τοῦ ρητορικῦ του λόγου ἀκολουθεῖ τοὺς κανόνες τοῦ ρήτορα Μενάνδρου (3ος αἰ. μ.Χ.) περὶ Ρητορικῆς⁴.

1. Nicol, *The Byzantine family of Kantakouzenos, ca. 1100 - 1460*, Washington 1968, σελ. 176 - 179, ἀρ. 67. Ὁ H. Hunger, εὔστοχα, ταυτίζει τὸν Γεώργιο Παλαιολόγο Καντακουζηνὸ μὲ τὸν Γεώργιο Καντακουζηνὸ (Nicol, ὁ.π., σελ. 167, ἀρ. 58), ἀποδίδοντάς τον ὡς γιὸ τοῦ Θεόδωρου Παλαιολόγου Καντακουζηνοῦ [*Johannes Chortasmenos (ca. 1370 - ca. 1436/37)*], Βιέννη 1969, σελ. 104 - 108· βλ. καὶ Nicol, DOP 27 (1973), σελ. 312 - 313· πρβλ. PLP ἀρ. 10959]. Μὴ γνωρίζοντας ὅμως, εὐλόγα, τὸ περιεχόμενον τῆς μονωδίας τὴ σχετίζει μὲ τὸν Γεώργιο Παλαιολόγο Καντακουζηνὸ (ὁ.π., σελ. 108).

2. Ὁ Hunger διακρίνει τὸν Θεόδωρο Παλαιολόγο Καντακουζηνὸ (Nicol, ὁ.π., σελ. 165 - 166, ἀρ. 57) ἀπὸ τὸν Θεόδωρο Καντακουζηνὸ, «φίλου» τοῦ αὐτοκράτορα Μανουὴλ Β΄ (ὁ.π., σελ. 106 - 107).

3. Γιὰ τὸν συγγραφέα τῆς μονωδίας ὁ ὁποῖος, ἐνδεχομένως, ταυτίζεται μὲ τὸν συγγραφέα καὶ ἄλλων ρητορικῶν κειμένων διαλαμβάνουμε σὲ ἀμέσως προσεχὴ ἐργασία.

4. Μενάνδρου Ρήτορος Περὶ ἐπιδεικτικῶν [XVII]: Περὶ μονωδίας, ἔκδ. D. A. Russell καὶ N. G. Wilson, Ὁξφόρδη 1981, σελ. 200 - 206.

Ἡ ἐξοικείωσή του μάλιστα μετὸ ρητορικὸ εἶδος καταφαίνεται καὶ ἀπὸ τὸν ἐλεύθερο τρόπο μετὸν ὁποῖο χειρίζεται τοὺς κανόνες αὐτοῦς.

Τὸ κείμενο παραδίδεται στὸ χειρόγραφο 220 (παλαιὸς ἀριθμὸς 35) τῆς Πατριαρχικῆς Βιβλιοθήκης Ἀλεξανδρείας τοῦ 15ου αἰ. στὰ φφ. 174 - 179¹. Στὸ ἴδιο χειρόγραφο περιλαμβάνονται ὁ Βίος καὶ ἡ ἀκολουθία τοῦ Μακαρίου Μακροῦ, ἡγουμένου τῆς μονῆς Παντοκράτορος Κωνσταντινουπόλεως (†1431)², μονωδιές καὶ ἐγκώμια καθὼς καὶ ποικίλη ὕμνογραφικὴ ὕλη.

ΚΡ. ΧΡΥΣΟΧΟΪΔΗΣ

1. Θ. Μοσχονᾶ, *Κατάλογοι τῆς Πατριαρχικῆς Βιβλιοθήκης, τόμ. Α', Χειρόγραφα*, Ἀλεξανδρεία 1945, σελ. 211.

2. Ἔκδοση τοῦ Βίου καὶ μελέτη γιὰ τὸ βίον καὶ τὸ συγγραφικὸ ἔργο τοῦ Μακαρίου Μακροῦ ἐτοιμάζω.

Β'

Alex. 220 Μονωδία εἰς τὸν ἐνδοξότατον καὶ εὐγενέστατον οἰκειὸν τῷ κραταιῷ
f. 174 καὶ ἀγίῳ ἡμῶν αὐθέντη καὶ βασιλεῖ κῦρ Γεώργιον τὸν Καντακουζηνόν

Τίς οὖν οὐ τῶν κρείττωνων παντὸς κόσμου τὸ μέρος τῇ ἐκδημίᾳ τοῦ
ἀνδρὸς οἴχεται; Τίς τῶν σῶν γνωστῶν καὶ φιλτάτων ὑποίσει γενναίως
5 τὸν σὸν χωρισμόν, μεμνημένος σου τῆς καλοκαγαθίας; Ἐγὼ γ' οὖν οἴ-
μαι, καὶ τῆς σῆς ὀμιλίας μὴ μετασχόντες, ἀκοῇ μόνῃ παραλαβόντες τὰ
κατὰ σέ, οὐ δυνήσονται φέρειν ἀδακρυτὴ τὴν μνήμην. Τίς Ὀρφεὺς μου-
σικός ἢ Θάμυρις δύναται ἂν ἐπαξίως κρούμασί τε καὶ μελωδήμασι το-
σαύτην ἀθυμίαν, ἢ περιεῖλε τὸ πλεῖστον τῆς βασιλίδος καὶ τοῦ ταύτης
10 πληρώματος, κατευνάσαι; Οἴχεται, φεῦ, οἴχεται τὸ κάλλιστον ἀπάσης
τῆς οἰκουμένης καὶ τὸ κρεῖττον ὢν πρὸς τοῦ κρεῖττονος πρότερον ἐδη-
μιουργήθη. Ἄλλ' οὖν οὐ πάντῃ γε εἰς τὸ μὴ ὄν ἐξελέλυθεν, ἀλλ' ἐπ' ἑλ-
πίδι κρείττονος ζωῆς αἰωνίου.

Οὐ ταῦτά μοι παρέστηκε γινώσκειν τῶν τοῦ ἀνδρὸς πέρι, ὅταν εἰς τὰς
15 ὑπερκοσμίους δυνάμεις ἀποβλέψω, καὶ τῶν τὴν κάτω χάραν λαχόντων
περὶ ἡμᾶς. Ἐκεῖναι μὲν οὖν ὅταν ἴδωσι πρὸς αὐτοὺς αἰχόμενον μετὰ
παρησίας τινὰ τῶν ἐντεῦθεν πολὺ γ' ἐπιδείκνυνται γαληρόν τε καὶ χα-
ρίεν, ὡς οἰχόμενος ἐδυνήθη κεκρατηκέναι τὰς τοῦ κοινοῦ πολεμίου παρα-
τάξεις τῇ πανοπλίᾳ τοῦ Πνεύματος καὶ τρόπαιον στήσαι κατὰ τοῦ ἀλά-
20 στορος. Ὅθεν στεφάνοις νικητικοῖς πρὸς τοῦ ἀγωνοθέτου τὴν κεφαλὴν
κοσμεῖται, ἡμεῖς δ' ὄρωντες τοῦτον ἐξ ἡμῶν πρὸς θεοειδῶν ἀγγέλων
ἐκδημοῦντα τοῦ σκίηνους πολλῆς οἰμογῆς τε καὶ κατηφείας, ὡς εἰκός,
f. 174^v ἐμπιλάμεθα τὰς ψυχάς, ὄρωντες ὃν πρότερον ὁμοδίαιτον || εἶχομεν,
ὁμόφυχον καὶ ὁμόσκηρον τῇ ἀνωθεν ψήφῳ τοῦ σκίηνους ἀποδημοῦντα καὶ
25 τουτὶ μὲν νεκρὸν ἀποδεικνύοντα καὶ σὲν ἐκείνῳ σχεδὸν πᾶσι τοῖς περὶ
αὐτὸ γιγνομένοις, ἐλεινὸν θέαμα, τοῖς θ' ὄρωσι καὶ ὄρωμένοις, ἀνθρωπον,
τὸ τιμιώτατόν τε καὶ οἰκειότατον Θεῷ κτῆμα, δι' ὃν οὐρανός τε καὶ γῆ
καὶ τὰ πάντα ἐκ τοῦ μὴ ὄντος παρήχθη, ὑπὸ γῆν τε κρυπτόμενον καὶ
τάφῳ παραδιδόμενον καὶ ὅσον οὐδέπω διαλυόμενον.

30 Οὗτος μὲν οὖν, ὦ ἄνδρες, ἐκ γένους ἔφην περιφανοῦς καὶ ἐνδόξου καὶ
τῶν τὰ πρῶτα φερόντων. Ὡς δὲ ἐγὼ τινας ἤκουσα ἀνδρῶς, οἰκοθεν ἔχον-
τος τὸ ἀξιόπιστον, ἐκ βασιλικοῦ γένους τὴν ἀναφορὰν κεκτημένον. Παρα-
λαβὼν τοίνυν ὁ χρόνος εἰς φῶς παρεληλυθότα εἰς τοσοῦτον προϊήγαγεν,

11 ὢν ex ὄν cod. || 14 ταῦτά μοι cod. || 17 πολλὴν cod. || 22 ὡς εἰκός inter
lineas || 27 τε inter lineas

12 - 13 ἐπ' ἐλπίδι ~ αἰωνίου πρβλ. Τίτ. 1₂

ὥστε πάντας τοὺς τὴν αὐτὴν ἡλικίαν μετασχόντας ἐπ' αὐτοῦ δόξῃ καὶ
 35 ἀρετῇ καὶ γένει σχεδὸν ἐναπέκρουσε. Μαθημάτων μέντοι τοσοῦτον ἀπο-
 λαύσας, ἤνικα καιρὸς, ὡς δύνασθαι κατατροφᾶν τῶν ἀνεγνωσμένων τὴν
 θεωρίαν καὶ τὴν μνήμην διαφυλάττειν ἀμειώτων εἰς τὸ διηγεκῆς — οὐ γὰρ
 ἤθελεν ἐπὶ πλεῖον τοῖς ἐλαχίστοις ἐνδιατρίβων, λέγω δὴ μαθήμασιν ἐλ-
 40 ληνικοῖς τε καὶ μύθοις, περὶ τὰ μέγιστα ζημιουῖσθαι καὶ μόνιμα· ἐνθέν
 τοι καὶ ὄλον τὸν πόθον ἐκεῖθεν μεταγαγὼν τὴν ἀρετὴν εἰ καὶ τις ἄλλος
 ἠγάπησε. Ὑπερβᾶς οὖν τὴν παιδικὴν ἡλικίαν καθίσταται γνώριμος τῷ
 βασιλεῖ καὶ τούτῳ δίδωσι τῆς αὐτοῦ ἡλικίας καὶ πολιτείας πρέπουσαν
 f. 175^v || τὴν τιμὴν. Οὐ μὴν οἰκειότητι συναπήχθη τοῦ κρατοῦντος καὶ μείζονα
 δόξαν ἔχων περὶ αὐτοῦ τοῦ προκειμένου σκοποῦ κατωλιγώρει καὶ τῆς
 45 εὐχῆς παρημέλει, ὥσπερ ἐν τοῖς τοιοῦτοις εἶθε συμβαίνειν, ἀλλὰ σῶμα
 μὲν περικείμενος, ἀγγελικὴν δὲ τὴν πολιτείαν ἐνδεικνύμενος καὶ ἐπὶ τὰ
 πρόσω βυδίζων, καὶ εἰ καθωρᾶτο, καὶ τὸν θάνατον πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχων
 ἐν ἑαυτῷ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον εἰσωκίσατο, πρᾶγμα οὐκ ἐν πολλοῖς εὐ-
 ρισκόμενον· καὶ τὸ τοῦ Λαβιδ ἐκπληρῶν «προωρώμην τὸν Κύριον ἐνώ-
 50 πιόν μου διὰ παντός ὅτι ἐκ δεξιῶν μου ἔστιν ἵνα μὴ σαλευθῶ».
 Ἄλλὰ μὴν εἰς ἄνδρας τελῶν, ποῖον εἶδος ἀρετῆς οὐ μετῆλθε; Καί μοι
 μηδεὶς μέμφοιτο τοῦτον ὁρῶν πρότερον συμβιωτέοντα τοῖς πολλοῖς
 ὁμοίως καὶ μείζον ἢ κατὰ τὸ πολίτευμα τὸν ἄνδρα τιμῶντι. Εἰ μὲν οὖν
 55 ἐκ τῆς Χαλδαίων ὁρμώμενος γῆς τὸ πρότερον, εἶτα χρηματισθεὶς ἐκεῖ-
 θεν ἐξελθεῖν καὶ τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας κατοικῆσαι καὶ ταύτην εἰς κατά-
 σχεσιν μετὰ τῶν ἐξ ἐκείνου λαβεῖν, ἦν μὲν τῷ τοιοῦτῳ κώλυμά τι γεγέ-
 νηται ἢ τὸ συνοικεῖν μετὰ τῆς Σάρρας, τάχα ἂν λόγον ἔχει καὶ τὸ παρ' ἑ-
 μῶν προφερόμενον, εἴπερ ἔστιν ὅλως ὁ ταῦτα διανοούμενος. Ἄλλ' ὁρῶ-
 59 μεν, ὡς ἴστε, ἐκεῖνον μὲν διὰ τῆς πίστεως τῆς ἐπαγγελίας τετυχηκότα
 f. 175^v καὶ θεωρίας ἠξιωμένον διὰ τὴν προσοῦσαν αὐτῷ ἀρετὴν || καὶ τὸν Θεὸν
 οὐ παραιτούμενον καλεῖσθαι Θεὸν Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ. Ὅθεν
 οὐ χρὴ θαυμάζειν καὶ ἐπὶ τῆς παρουσίας γενεᾶς τοιοῦτον ἄνδρα τὸν Θεὸν
 εὐρηκέναι. Τίς μὲν οὖν δικαιοσύνην καὶ σωφροσύνην καὶ τὴν ἄλλην συζυ-
 γίαν τῶν γενικωτάτων ἀρετῶν ὡς οὗτος ἐτίμησεν; Τίς δὲ τὴν ἀγάπην,
 65 πίστιν τε καὶ ἐλπίδα, τὰς βασιλίδας τῶν ἀρετῶν; Ἄλλὰ μὴν ἐλεημοσύνην
 τὴν πρὸς τοὺς πένητας καὶ κοινωνίαν καὶ τὸν ἁγιασμόν παρημέλει οὐδα-
 μῶς. Ἄλλ' ἐν ἑαυτῷ πάντοθεν πολλοῖς ἰδρῶσι καὶ πόνοις συλλεξάμενος

38 ἐνδιατρίβειν cod.

49 - 50 προωρώμην ~ σαλευθῶ: Ψαλμ. 15₈ || 53 - 57 Εἰ μὲν οὖν ~ Σάρρας: πρβλ. Γέν. 11₃₁ - 12₂₀ || 59 διὰ τῆς πίστεως ~ τετυχηκότα: πρβλ. Ἐβρ. 11₃₃ || 61 καλεῖσθαι ~ Ἰακώβ: πρβλ. Ἐξ. 3₈, Ματθ. 22₃₂ || 63 - 64 Τίς μὲν ~ ἐτίμησεν: περὶ τῶν τεσσάρων γενικῶν ἀρετῶν πρβλ. Πλάτωνος Τίμιαιος 442b - 444d· Πλω-
 τίνου Ἐνεάδες I, 2, 1₁₃ - 21 || 64 - 65 ἀγάπην ~ ἐλπίδα: πρβλ. Α' Κορ. 13₁₃

ταύτας ἐκ διαφόρων ἀνθέων τῶν ἀρετῶν ἐν εἶδος ἀπηκοιβώσατο. Καὶ ὁρᾶται σήμερον ἀνωθεν τῶν δυνάμεων ὁρῶν ταῦτα, ἀγαλμά τι θεῖον καὶ
70 τοῦ παντός βασιλέως ἐπάξιον.

Τιμᾶται μὲν, ὡς εἰκός, καὶ παρὰ τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως καὶ αὐτοκράτορος κῆρ Μανουήλ τοῦ Παλαιολόγου, διαδεξαμένου δὲ τὴν βασιλείαν, μετὰ τῆς ἀρετῆς ἐκείνου καὶ εὐσεβείας ἀνωθεν, τοῦ νιοῦ αὐτοῦ καὶ εὐσεβοῦς βασιλέως, πλείονα τὴν τιμὴν παρ' αὐτοῦ καὶ τὴν δόξαν εὐ-
75 ρατο. Ὡς γὰρ ἔφη, εἰς τῶν τὰ πρῶτα φερόντων, καὶ τῆς συγκλήτου βουλῆς ἐκοινωνεὶ καὶ πανταχοῦ περιβλεπτός ὢν ἐς τὰ μάλιστα. Χρείας τοιγαροῦν ἐπιούσης τῷ βασιλεῖ οὐ δυναμένης παραίτησιν δέξασθαι, συμπα-
ραλαβὼν καὶ τοῦτον κοινωνῶν τῆς βουλῆς καὶ τῆς ἀποδημίας, μετὰ καὶ
79 ἐτέρου ἐνὸς τῆς αὐτῆς τάξεως, σὺν παντὶ τῷ στρατεύματι, τριήρεσι τέσ-
f.176 σαρσι, μέσον χειμῶνος τὸν Αἰγαῖον || ἔπλει καὶ τὴν Ἀχαῖαν καταλαβόντες τὸ σπουδαζόμενον ἐπετέλουν. Θεοῦ δὲ συναιρομένου, κατὰ γνώμην ἅπαντα τῷ θειοτάτῳ βασιλεῖ πέπρακται. Ἐπαναζεύξασι τοίνυν ἐκεῖθεν ἠδέως ἐναντὸς ὄλος συνεπληροῦτο. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πρὸ τῆς ἀποδημίας τὴν
85 Ἀἴμνον ἐγκχεῖριστο εἰς ἡγεμονίαν πρὶν ἢ κληροδοτηθῆναι ταύτην τῷ αὐτοκράτορος ἀδελφῷ καὶ δεσπότῃ. Καὶ καιρὸν αὐτόθι οὐχὶ συγχρὸν δια-
τρίψας καθῆτις ἀνακαλεῖται πρὸς βασιλέως. Ἐβούλετο γὰρ ἔχειν αὐτὸν διὰ παντός ἐν τοῖς βασιλείοις εἰς ὅπερ ἔφθην εἰπὼν ἀξίωμα, ἐπεὶ τί γε πολλῶν ὄντων αἰεὶ τῶν διαπραττόντων καὶ βουλομένων τὰ μέγιστα συν-
τελεῖν μὴ δεδνημένων † ἐξ ἀγάπης ἐς ὅτι μάλιστα ἐγνωρίζετο. Ἐνθεν
90 τοι καὶ πρόεσβος ἐκπέμπεται πρὸς τὸν τῆς Εὐρώπης ἡγεμόνα μετὰ τὴν ἐπανάξευξιν τοῦ κρατούντος ἐκ τῆς Πελοποννήσου.

Ὡς γὰρ ἡλίου φορὰ σελήνης τε καὶ ἀστέρων καὶ τῶν περιεχόντων αὐτῶν κινεῖσθαι μὲν ἤρξαντο χρονικῶς, ἔστιν ὅτε (δὲ) καὶ καταπαύσσονται, κατὰ ταῦτόν δὴ καὶ τούτῳ συμβεβήκει καὶ πᾶσι(ν οἷ) † τῆς αὐτῆς
95 φύσεως κοινωνοὶ γεγονότες. Ἀνέφν μὲν μητρικῶν {τε} θαλάμων ὡς ἐκ κοιλάδος γῆς καὶ πολύχορα προήνεγκε τὸν καρπὸν καὶ ὠραῖον. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἢ πρότερον γιγνομένη ἀπόφασις οὐ δύναται ἐκπεσεῖν ἀνωθεν διὰ τὸ παρόπτωμα, οὗ ὅ' εἶνεκα παρειαῖλλον ὁ θάνατος εἰς τὸν κόσμον ὡσπερ
τις τομεὺς τῆς ἡμετέρας ζωῆς, μετὰ γε τῶν ἄλλων ἀειθαλῆς φυτὸν
100 ἐξεθέρισε πεφυτευμένον παρὰ τὰς διεξόδους τῶν ὑδάτων.

ἜΩ θεῖον ἐντρούφημα, † κατ' ἄμφω παρενδοκιμεῖν τοὺς πλείστους τῶν

69 ὁρᾶν cod. || 82 ἐπαναζεύξας cod. | 89 ἔσθ' cod. || 92 φορὰ cod. | 95 ἀνέφμεν cod. || 98 τοῦθ' cod. | 100 τῶν ὑδάτων inter lineas

99 ἀειθαλῆς φυτὸν: πρβλ. Πλάτωνος Τίμαιος 90Α· Πλούταρχος 2,400Β· Μ. Βασ. Ἐξάμ. Θ', 2:PG 29, 192Α (τὸ οὐράνιον φυτὸν ὁ ἄνθρωπος) || 100 πεφυτευμένον ~ ὑδάτων Ψ'αλμ. 1₃.

- μετιόντων τὴν ἀληθῆ φιλοσοφίαν σοῖς ἔρασταῖς καὶ φίλοις. Ὡ κόσμος
 f. 176^v βασι|λίδος τῶν πόλεων καὶ τῶν ἐν τέλει περὶ τὰ βασίλεια ἀναστρεφο-
 μένων καὶ πληρώματος παντός στρατοπέδου. Ὡ θεῖον ἄγαλμα τῆς ἐκ-
 105 κλησίας Χριστοῦ, διὰ τῶν ἔργων παλαιῶν τὰ πρακτέα τοῖς αἰρουμένοις
 τὴν πρὸς οὐρανὸν φέρουσαν βαδίζειν. Ὡ λόγοις μὲν ἐκδιδάσκων τοὺς περὶ
 σέ, τοῖς ἔργοις δ' αὖ τοὺς λόγους πιστούμενος, καὶ ἀπαράγραπτος εἰ-
 κῶν τοῖς τὴν ἀρετὴν μετιούσι, ἀπαράτρωτον μὲν τὴν συζυγίαν διατηρή-
 σας, στάθμη δὲ γεγεννημένος δικαιοσύνης καὶ τοῖς ἐπιστατεῖν ἐθέλουσι
 110 τῶν πραγμάτων σὺ μόνος ἢ μετ' ὀλίγους τὴν προσηγορίαν ἀπὸ Χρι-
 στοῦ, (ἦν) ὥσπερ τινὰ κληρὸν παραλαβεῖν ἠξιώθη τὸ τοῦ Χριστοῦ ποι-
 μνιον, οὐ λόγοις, αὐτοῖς δὲ τοῖς ἔργοις πληρώσας. Ὁρφανῶν πατήρ,
 πενήτων παραμυθία, φῶς τῶν ἐν σκότει, χηρῶν ὑπερασπιστής, θλιβο-
 μένων παράκλησις, καταπονουμένων βοήθεια, γυμνῶν τε σκέπη, κλο-
 115 νουμένων βεβαίωσις, πιπτόντων ἀνόρθωσις. Τίς φθάσας ἐνηχηθεὶς σοῖς
 λόγοις οὐκ ἐπαινετὸν ἔχων τὸν βίον πρότερον, μὴ παραντίκα μεταβαλὼν
 ἐπὶ τὸ κρεῖττον, τὰ ἑαυτοῦ καλῶς ἐξῆς διωκήσατο; Τίς μεῖζον ἐδυνήθη
 κρατῆσαι θυμοῦ καὶ ἐπιθυμίας καὶ τῶν ἀπηριθμημένων ὀκτῶ λογισμῶν
 τῆς κακίας, τοῖς θεοῖς πατράσι διωρισμένων, τὸν τρίτον, ἵνα μὴ λέγω
 120 καὶ τὴν ἄλλην δυάδα, τελείως κατεκράτησε; Τίς σύστημα μοναζόντων
 ὡς σὺ ἠρετίσατο καὶ μάλιστα τῶν σπουδαίων, ὡς ἀβίωτον τὴν ζωὴν
 λογιζόμενος, εἰ μὴ τῆς αὐτῶν ὀμιλίας πνευματικῶς ἀπολαύσειας.
 f. 177 || Νῦν μέντοι, φίλιτατον γάνος σῶν ἐραστῶν, ἢ ἀφ' ἡμῶν ἐκδημία. Σὺ
 ἀπαράκλητον πένθος ἡμῖν κατειργάσω. Ἐνθεν χορὸς οἰκείων τε καὶ
 125 γνωστῶν τὴν συμφορὰν οὐ δυνάμενοι φέρειν περιπαθῶς ὀλολύζοντες τό γε
 μὴν δάκρυ ἀστακτὶ προχεόμενοι ἐκ βλεφάρων. Καὶ ὁ σωτήρ μὲν φαίνεται
 δακρῶσας ἐπὶ Λαζάρῳ, ἀλλ' ὁμοῦ οὐ πέρα τοῦ μετρίου. Ἐκεῖθεν δὲ φί-
 λων καὶ συγγενῶν ὁ σύλλογος καὶ τῶν ἐν τέλει τὴν στέρησιν τοῦ ἀνδρός
 καθορῶν ὀδυνᾶται τὰ σπλάγχνα καὶ τὴν καρδίαν τιτρώσκειται οὐ δυνά-
 130 μενος ἑαυτὸν κατασχεῖν ἕκαστος τὴν ὄσιαν ἐκείνου ἑαυτοῦ λογίζεται
 εἶναι. Ἄλλοθεν οὖν ἱερέων κατάλογος τῷ πάθει νικώμενοι, βουλόμενοι
 μέντοι φιλοσοφεῖν καὶ κρεῖττω τῆς συμφορᾶς γενέσθαι, οὐ δύνανται δὲ
 Ἐθρήνησε μὲν πρότερον Αἴγυπτος τὰ πρωτότοκα ἐν τῇ ἐξόδῳ τοῦ Ἰσ-
 135 ραῖλ, καὶ Σεναχηρεῖμ, βασιλεὺς Ἀσσυρίων, στρατεύσας ἐπὶ Ἱερουσαλήμ
 ἐνός ἔργον ἀγγέλου γεγεννημένας μιᾶ νυκτὶ ὅτε χιλιάδας. Ἄλλ' ἐκεῖνος

109 γεγεννημένου cod. || 112 ἔργοις inter lineas || 126 προχεόμενον cod. ||
 135 γεγεννημένου cod.

118 - 119 κρατῆσαι ~ κακίας: πρβλ. Κασσιανοῦ, Περὶ τῶν ὀκτῶ τῆς κακίας
 λογισμῶν, Φιλοκαλία, Α', Ἀθήνα 1957, σελ. 61 - 80 || 126 - 127 Καὶ ὁ σωτήρ ~
 Λαζάρῳ: Ἰωάν. 11₃₅ || 134 - 135 Σεναχηρεῖμ ~ χιλιάδας: πρβλ. Βασ. IV 19₃₅

μὲν ἀδίκως ἐπιστρατεύσας ἐπὶ τοὺς μὴ κατάρξαντας, θεία ψήφω δικάϊως ἀπώλετο. Ὡσαύτως δὴ τῶν Αἰγυπτίων ἔσμός, τὸν τοῦ Θεοῦ λαὸν οὐ θέλων ἐξαποστεῖλαι, τὰ αὐτὰ τοῖς προειρημένοις πεπόνθασιν.

Ἄλλ' οὗτος μὲν δικαιοτέρος Αἰακοῦ, σωφρονέστερος δὲ Πηλέως ὁρᾷ-
140 ται τὸν ἅπαντα χρόνον βεβιωκώς, πλεονεξίαν δέ, τὴν δευτέραν εἰδωλο-
f. 177^v λατρείαν, οὐδεὶς πλέον ἐκείνου μεμίσηκεν. Λοκεῖ μὲν || ἄνωθεν οὐρανὸς
στιγνάζειν καὶ τὴν ἰδίαν φορὰν προβαίνειν ὀκνεῖ καὶ ἀδικεῖν νομίζει,
εἰ μὴ συμμετοχὸς τῶν ὁμοδούλων τοῖς λογικοῖς γένοιτο. Ἴλιον μὲν
δρομὸν ἔστησέ ποτε Ἰησοῦ προσευχῆ τοῦ Ναυῆ καὶ Ἐζεκίου βασιλέως τὸ
145 δευτέρον εἰς πείραν τῶν προστεθέντων ἐνιαυτῶν. Καί μοι δοκεῖ κἀνταῦθα
πεποιηκέναι <ἄν> τῆς μεταστάσεως τοῦ ἀνδρὸς πέρι, εἰ πρὸς τοῦ κρείτ-
τονος τὸ ἐνδόσιμον εἶχε, καὶ σελήνη τὴν ἀτραπὸν ἔμπαλιν, ὡς ἐγῶμαι,
εἰργάσατο ἄν, ἥτοι τὸ φῶς συνέστειλε μετὰ γε τοῦ πρώτου φωστήρος.
Ἄλλὰ μὴν τῶν ἔξωθεν ὅσοι πείρα μαθόντες τῆς ἀρετῆς ἐκείνου καὶ ἀκοῆ
150 παρειλήφασιν, οὐκ οἶει συναλγήσειν τῷ πάθει; Ἐγὼ μὲν οὖν οἶμαι· εἰ γὰρ
ἐπὶ τῶν ἀψύχων πολλάκις ὁρῶμεν ταυτὶ γιγνόμενα καὶ συναιρομένων ἢ
δ' αὖ πάλιν ἀμυνομένων τῶν στοιχείων, πῶς οὐχὶ μᾶλλον ἐπὶ τῶν ὁμο-
γενῶν, εἰ καὶ τὸ διάφορον ἐκατέρων πολὺ γε καθέστηκε τῇ θρησκείᾳ.
Πλήρης μὲν θορήων ἀήρ τῆ τῆς ψυχῆς ἀνόδω, πλήρης δὲ γῆ, ὅση μάλιστα
155 ὁ τῶν Ρωμαίων κοσμεῖ θεσμός, ἀλλ' ἀπεναντίας καὶ ὥσπερ ἐκ διαμέτρου
ταῦθ' ὁρῶμεν γεγενημένα. Ἐκεῖ μέντοι φατρία τῶν ἑναερίων τὸν γόνον
ἐπιτελεῖ ὡς μὴ δεδνησθῆναι τινα αἰτίαν εὔρειν ἐν αὐτῷ, εἰ καὶ σαρκὸς καὶ
αἵματος κοινωνήσας ὁμοίως ἡμῖν, ὅπερ ὁ θεῖος Παῦλος ἐπὶ Χριστοῦ
159 τοῦτο φησὶν ἡμῖν δ' αὖθις ὡς ζημιωθῆναι τοιοῦτον ἄνδρα καὶ μηδαμῶς
f. 178 || προσιτὸν ὀφθῆναι ἐνταῦθα, ἕως τῆς ἐλεύσεως τοῦ ἡγαπημένου.

Ἄλλ' οὖν αἱ δυνάμεις αἱ ἀνώτεραι ἄλλην ὁδὸν μετέρχονται παντάπα-
σιν, ἐναντίαν τῆς ἡμετέρας. Ἐπειτα κατὰ τὴν διαφορὰν τῶν οἰχομένων
διάκεινται. Θεοειδῶν μὲν οὐσῶν τῶν ψυχῶν τὸ χαρίεν ἐπιδείκνυται,
ἐναγῶν δ' αὖθις τυγχανουσῶν τὸ ἀνάπαλιν ὀλοφύρονται ὅτου χάριν συμ-
165 βαίνει αὐτοῖς οὕτως ἀπεναντίας ἡμῖν; Ὅτι αὐταὶ μὲν οὐ δουλεύουσι πάθει
ὥσπερ ἡμεῖς, ἀλλ' ἀνώτερα εἶσι τούτων ὡς νοερά πνεύματα καὶ περι

142 ἀδικεῖ νομίζειν cod. || 147 ἀτραπῶ cod. || 157 εἰ cod. || 164 - 165 συμβαί-
νειν cod.

140 - 141 πλεονεξίαν ~ εἰδωλολατρείαν: πρβλ. Κολ. 3₅ || 143 - 144 Ἴλιον ~
Ναυῆ: πρβλ. Ἰησ. 12₁₂₋₁₃ || 156 - 157 Ἐκεῖ μέντοι ~ ἐπιτελεῖ: ὑπονοεῖ τὰ τελω-
νεῖα. Περὶ τελωνείων βλ. X. Ἄ γ γ ε λ ί δ η, Ὁ Βίος τοῦ ὁσίου Βασιλείου τοῦ Νέου,
Ἰωάννου 1982, σελ. 183 - 184· πρβλ. καὶ Σ. Λ α μ π ά κ η, Οἱ καταβάσεις στὸν
Κάτω Κόσμο στὴ βυζαντινὴ καὶ μεταβυζαντινὴ λογοτεχνία, Ἀθήνα 1982, σελ.
56 - 57 || 157 - 158 εἰ καὶ σαρκὸς ~ ἡμῖν: πρβλ. Ἐβρ. 2₁₄

τὸν ὑψιστον θρόνον συναναστρεφόμενα, οὐδὲν χαμεροπὲς οὐδὲ πρόσυλον ἐνορῶσιν ἀλλ' ἀτενίζοντες ἄνω τῷ ἀκραιφνεστάτῳ καὶ πρώτῳ φωτί, ὡς ἐφικτὸν ἀγγέλοις, ἐξομοιούμενοι.

- 170 Ἄριστος μὲν Ὀδυσσεὺς ἐν λόγοις τε καὶ δημιουργίαις μεμαρτύρηται παρ' Ὀμήρῳ. Καὶ διὰ τοῦτο λόγος αὐτὸν ἀπεστάλθαι μετὰ καὶ ἐτέρων πρὸς Ἀχιλλέα παρὰ τοῦ Ἀγαμέμνονος εἰς πρεσβείαν ὡς δυνησόμενος τῇ δεινότητι πείσειν τὸν ἥρωα ἀναδέξασθαι τὰ τοῦ πολέμου. Ἄλλ' οὐτ' ἐκείνον ἔπεισε καὶ μέχρι τοῦ λόγου ἢ ὄησις: Ἕλλην γὰρ ὦν καὶ
- 175 τῷ Θεῷ καθάπαξ πολέμιος. Νέστορ μὲν βουλευτὴς καὶ πολὺς θέων f. 178^v ἐν ταῖς βουλαῖς καὶ συνάξεσι τὰ διαφέροντα παραινῶν, || ἐκ τῆς συνέσεως πολλὴν κεκτημένος τὴν παρορησίαν, πῆ μὲν βασιλεῖ Μυκητῶν τὰ συνοίσοντα συμβουλεύων, ἵνα μὴ στάσις τοῖς Ἕλλησι γένηται καὶ τὰ τῶν πραγμάτων αὐτοὺς ἐκπεφευγέται, πῆ δὲ τῷ Ἀχιλλεῖ ἐτέρωθεν παραι-
- 180 νῶν τὴν ὀργὴν ὑφίεναι καὶ μὴ οὕτως ὑπαντιάζειν ἀναιδῶς Ἀγαμέμνονι καὶ τῷ Θυμῷ πυρπολεῖσθαι, τοὺς γε μὴν Τρῶας διὰ τῆς αὐτῆς αἰτίας φλέγειν τὰ σκάφη. Καὶ τηρικαῦτα μὲν Νέστορ ἀμφοτέρων τὴν ὀργὴν ἐδυνήθη συστεῖλαι, ἀλλ' οὐ τὴν πόλιν ἐκπέρσαι διὰ τῆς μάχης, πρὸς ἣν ἔώρα. Καὶ ὁ λόγος αὐτῷ διεπράττετο. Ἄλλως τε καὶ πρὸς τὰ παρόντα
- 185 μόνον ὁ γηραιὸς ἔβλεπεν.
- Ὅς μέντοι γε ὑψηλότερόν τι ἐπενόει καὶ τῆς μερίδος τῆς κρείττονος ὁ τοῦ Ἀρίστωνος ἐπὶ σοφία λόγων μεμαρτύρηται πάντας τοὺς ὑπὲρ ἐκείνων ἐπ' αὐτὸ τοῦτο μάλιστα εὐδοκιμηκότας ὑπερελάσαι καὶ πολλὸν χρόνον ἐνδιατροῖναι τοῖς μαθήμασι καὶ τῇ φιλοσοφίᾳ. Ἄλλ' οὗτος μὲν ὁ τοσοῦ-
- 190 τος ἐν λόγοις δεῆσαν ποτὲ εἰς Σικελίαν ἐκπλεῦσαι χάριν τοῦ Δίωρος ὀμιλῆσαι Λιονυσίῳ τυράννῳ καὶ τὸν ἄνδρα καταπεῖσαι καὶ τὸν ἑταῖρον τὰ μέγιστα ὀνῆσαι, οὐκ ἠδυνήθη πολλοῦ γε καὶ δὴ ἑαυτὸν ἐν τοῖς καιριωτάτοις, ἀλλ' ὡς ἀνδράποδον ἐκεῖθεν ἀπεμπολήθη ὁ πολὺς τὴν σοφίαν
- 194 ἀγνώτι ἀνδρὶ καὶ εἰς Αἴγιναν ἀπεκομίσθη. Ἀλλὰ τί τὸν Διὸς καὶ Ἀλ-
- f. 179 κμήνης ἥρωα, || εἶπερ καὶ δῶμεν ἀληθῆ εἶναι τὸ δωδεκάεθλον καὶ τὰς ἀριστείας ἐκείνον ἅπαντα διανύσαντα, Ὑδραν μὲν τὴν πολυκέφαλον ἀποκτείνει μετὰ γε τοῦ συγγενοῦς Ἰόλεω, κῦνα δ' αἰθίς τὸν Κέρβερον κατελθόντα ἐν Ἄδου θρυλλεῖται τοῖς Ἕλλησιν ἀποδῆσαι Ἀθηναῖς ὑποθήκαις. Τό γε μὴν θυγάτριον Λαομέδοντος ἐλευθερῶσαι τοῦ κήτους καὶ
- 200 τῷ ἰδίῳ πατρὶ ὄγιᾶ παραστήσαι. Καὶ ἵνα μὴ καθ' ἕκαστον λέγων ἐνδιατροῖβω, Κάστορά τε καὶ Πολυδεύκην, τοὺς Διοσκόρους, πρώτους ἐπιτελέσαι λέγεται ἐν Ἐλευσίνι μυστήρια τοῖς Ἕλλησιν. Τί δὲ πέρα τοῦ κρείττους τῶν ἄλλων σφᾶς αὐτοὺς ἐναπέφηναν ἄνδρες ἐπτοημένοι περὶ τὴν

202 παρὰ cod.

189 - 193 Ἄλλ' οὗτος ~ καιριωτάτοις: πρβλ. Διογ. Λαέρτ. 3, 23

205 δεισιδαίμονα πλάνην; Ἐπιείκειαν δὲ οὕτως εὐγενῆς ὄντων καὶ τῶν εὐγενομένων τὰ μὲν ὄντως ὄντα ὡς μόνιμα λογιζόμενος, τὰ δὲ παρόντα ὡς φεύγοντα καὶ μὴ τὸ βέβαιον σχόντα παρατρέχων, ἄριστα βουλευσάμενος ἐναντὶ καὶ τῆς αὐτοῦ διανοίας ἄξια, ἀλλάξασθαι τῶν παρόντων τὰ διακρινόμενα καὶ τῶν μὴ ἰσταμένων τὰ ἀμετάθετα.

210 Οὕτως οὖν διεσκέψω καὶ οὕτως τὸν δρόμον τετέλεκας· ἤρω μὲν ἄλλων ἐκείθεν τε καὶ βραβείων νῦν ἀξίων τῶν πόρων καὶ ὄντων ἐκ πολλοῦ ἔσπευδες φθάσαι. Ἐπιείκειαν δὲ ἡμῶν τὴν ἐνταῦθα ζωὴν σοῦ ἐκδημῆτα ἡμίτομον ἀπειργάσω, f. 179^v πανταχοῦ μὲν || δάκρυα καὶ οἰμωγαὶ καὶ θρήνος ἐν τοῖς ταμείοις, ἐν ταῖς ὁδοῖς, ἐν ἐκκλησίᾳ καὶ οὐδαμοῦ χώρος γε ἀμιγῆς δακρύων ἐκ συγγενῶν τε φίλων καὶ οἰκείων, σχεδὸν ἅπας ἀῆρ περιηχέται ὀλολυγμοῖς καὶ τῷ 215 πένθει. Κύκλος μὲν τῶν ἐν τέλει περιεστᾶσιν ἐκκριτοῦ ἐγγύς που τῶν περιβόλων τὰ ἐκείνου ἕκαστος διηγούμενος, οὐκ ἀδακρυτί, οἷτε μὲν ἀνευ πάθους. Ὁ μὲν ἐπιείκειαν καὶ τὸ πρὸς πάντας ἰλαρόν τε καὶ μέτριον καὶ προσηγές, ἄλλος τὴν τοῦ ἀνδρός σοφίαν καὶ σύνεσιν, δικαιοσύνην καὶ πρὸς τοὺς θεοὺς νεῶς διηρηκῆ προσηδρείαν, ὥραις δὲ τεταγμέναις αἷς 220 ὑμνεῖται τὸ θεῖον, ἕτερος <τὸ> σῶφρόν τε καὶ κοινωνικὸν τοῖς μάλιστα χρῆζουσι βοηθείας. Ἐπιείκειαν δὲ καὶ τὸ προσκεῖσθαι τοῖς θεοῖς λόγοις καὶ τὴν μνήμην ἔχειν ἀντὶ πικτίου ἔργου ἢ αὐτῷ ἀνεξάλειπτον. Ὅθεν καὶ οἷς ὑπήντα ἐν λόγοις, ἔστιν ὅτε καὶ τῶν ἐναντίων, οὐδαμοῦ φαίνεται τὰ νῶτα μεταγαγῶν.

225 Σὺ μὲν ἐντεῦθεν μεταστὰς τοῦ σκήνους τοὺς οὐρανὸς κατοικεῖς, ἔμοιγε θεϊστάτον γάνος, καὶ οὐκ οἶδ' ὅπως τὴν διάζευξιν φέρω μεμνημένος σῆς καλοκαγαθίας καὶ ἀρετῆς. Εἰ μὲν γὰρ ἦν ἐφικτόν, ἐδείθην ἂν μετὰ σοῦ προσλαβέσθαι καὶ τῶν κρειττόνων κατατροφῶν, ἐπεὶ δ' ἀδυνάτως ἔχει γενέσθαι, τὸ δεύτερον μὴ ἀπαξιώσης ἐκδοῦναι.

210 ὄν cod. || 223 ὑπήντα cod.

209 τὸν δρόμον τετέλεκας: πρβλ. Β' Τιμόθ. 4,